

Aan de leden van de Vaste Commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Tweede Kamer der Staten Generaal

Amsterdam, 3 april 2018

Betreft: Algemeen Overleg over Emancipatiebeleid, 5 april 2018

Geachte leden,

Ten behoeve van het Algemeen Overleg Emancipatiebeleid, dat gehouden wordt op 5 april a.s., vraagt Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, naar aanleiding van de agenda en overige recente ontwikkelingen uw aandacht voor het volgende.

1. De Emancipatienota

Atria is verheugd dat deze emancipatienota door het gehele kabinet wordt ingebracht, en niet alleen door de minister van OCW. Het kabinet geeft hiermee het signaal af dat emancipatie voor alle departementen een relevant beleidsthema is, en als kabinet hierop aangesproken kan worden. In aansluiting op de plannen in de nota, wil Atria graag uw specifieke aandacht vragen voor de volgende punten.

De minister geeft in de nota aan dat de beslissing over het aantal uren dat iemand per week werkt sterk wordt gestuurd door rolpatronen en dat zij de vanzelfsprekendheid van het huidige patroon (veel mannen werken in voltijd en veel vrouwen in deeltijd) wil doorbreken bij zowel vrouwen als mannen. Atria onderschrijft dit beleidsvoornemen. Uit de Emancipatiemonitor van 2016¹ blijkt dat mannen nog steeds weerstand ondervinden bij hun werkgever tot deeltijd werken en dit ook door hun omgeving minder geaccepteerd wordt. Dit blijkt ook uit het rapport van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) *Werken aan de start – Jonge vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt*² (zie hierna). Tevens blijkt dat vrouwen meer uren zouden willen werken mits een betere afstemming tussen privé en werk mogelijk is, met name grotere flexibiliteit.³ De verantwoordelijkheid die hiervoor ook ligt bij werkgevers en vakbonden, en daarmee ook een agenderende taak impliceert voor de Sociaal Economische Raad (SER), verdient in het emancipatiebeleid meer aandacht.

Om een gelijke verdeling in betaald werk op de arbeidsmarkt en onbetaalde zorgarbeid thuis tussen mannen en vrouwen te realiseren, dient een aantal voorwaarden te worden gerealiseerd zodat vrouwen en mannen op beide terreinen meer gelijkelijk kunnen participeren. Om te beginnen: goede en betaalbare kinderopvang en afstemming van onderwijstijden. Gezien het structurele karakter van

¹ SCP/CBS, emancipatiemonitor 2016, 2016

² https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2018/Werken_aan_de_start

³ SCP/CBS, emancipatiemonitor 2016, 2016

die voorwaarden ligt hier een cruciale taak voor de overheid (en de sociale partners).⁴ Atria signaleert dat in de nota een visie ontbreekt op de benodigde maatregelen in die voorwaardelijke sfeer. De onderliggende (beleids-)vraag is immers hoe in Nederland goede en betaalbare kinderopvang beter kan worden gerealiseerd. Kinderopvang bevordert de emancipatie van vrouwen en mannen. Zonder adequate kinderopvang is het vaak de moeder die het grootste gedeelte van de zorg op zich neemt en de vader die het meeste tijd besteedt aan een betaalde baan. Dit heeft o.a. tot gevolg dat de loonkloof tussen en mannen en vrouwen groeit, vrouwen vaker financieel afhankelijk zijn, een slechtere pensioenopbouw hebben, en dat veel vrouwen na een scheiding (een op drie) in de armoedeval terecht komen en een beroep moeten doen op overheidssteun (bijstand).

Daarnaast draagt beroepssegregatie tussen vrouwen en mannen bij aan de bestaande loonkloof omdat vrouwen verhoudingsgewijs vaker in lager betaalde sectoren werken dan mannen.⁵ Gezien de huidige automatisering en robotisering die er o.a. toe leidt dat vrouwen getroffen zullen worden door automatisering van administratieve banen, gecombineerd met het feit dat nieuwe banen met name in de technische sectoren zullen ontstaan waarin tot nog toe juist relatief weinig vrouwen werken, is de urgentie om de beroepssegregatie te doorbreken toegenomen. Helaas ziet Atria niet terug in de nota hoe de minister die beroepssegregatie wil doorbreken.

Bij de combinatie arbeid en zorg wordt vaak gedacht aan zorg voor kinderen. Mantelzorg komt echter ook vaak neer op vrouwen. Zij geven vaker, langduriger en meer uren per week mantelzorg dan mannen⁶. Het beroep op mantelzorgers, ook als zij deze zorg moeten combineren met een baan, wordt steeds groter. Dit heeft grote gevolgen voor de emancipatie en de economische zelfstandigheid van vrouwen omdat vrouwen minder tijd overhouden voor een betaalde baan. Atria bepleit dat in de uitwerking van het emancipatiebeleid de toenemende druk op vrouwen t.g.v. combinatie van mantelzorg met betaalde arbeid, meer aandacht krijgt in zijn negatieve gevolgen voor de beoogde toename in de arbeidsparticipatie van vrouwen.

Seksuele intimidatie van vrouwen is een vorm van discriminatie jegens vrouwen en, gezien de invloed op de vrijheid en veiligheid van vrouwen, een schending van fundamentele mensenrechten. Het wordt als zodanig erkend in verschillende bindende internationale regelgeving, zoals de EU Richtlijn 2002/73/EG, het Verdrag van Istanbul van de Raad van Europa⁷ en het CEDAW-verdrag (Convention of the Elimination of all Forms of Discrimination against Women)⁸ van de Verenigde Naties. In de nota wordt aangegeven dat met het project 'Veilige steden' de lokale aanpak voor veiligheid van vrouwen wordt ondersteund. Atria juicht dit toe en spreekt de hoop uit dat de minister deze aanzet een concreet en effectief vervolg geeft. In het bijzonder bepleit Atria dat de Minister erop zal toezien, zoals het Verdrag van Istanbul voorschrijft, dat in het ontwerp en de uitvoering van het lokale beleid aandacht is voor de genderspecten van seksuele intimidatie. Seksuele straatintimidatie is bij uitstek een vorm van geweld waaraan ongelijke genderverhoudingen en een dubbele seksuele moraal ten grondslag liggen.

⁴ SER, Tijden van de samenleving, 2011

https://www.ser.nl/~media/db_adviezen/2010_2019/2011/b29686.ashx

⁵ CBS, Gelijk loon voor gelijk werk? Banen en lonen bij de overheid en bedrijfsleven 2014, 2016

<https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2016/47/gelijk-loon-voor-gelijk-werk-banen-en-lonen-bij-de-overheid-en-bedrijfsleven-2014>

⁶ Statline

⁷ Raad van Europa, Verdrag van de Raad van Europa inzake het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, <http://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>

⁸ UN Women (1979), Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women, <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>

Uit de jaarlijkse Veiligheidsmonitor van het CBS⁹ blijkt dat online (seksuele) intimidatie steeds vaker voorkomt, en dat tienermeisjes bijna twee keer zo vaak slachtoffer zijn van online pesten dan tienerjongens. In recent representatief onderzoek naar seksuele gezondheid onder ruim 20.000 jongeren meldt 14% van de meisjes en 6% van de jongens (leeftijd 12-25 jaar) tenminste één ervaring met *sexting* die ze vervelend vonden. Andere vormen van online seksuele intimidatie waar meisjes vaker dan jongens mee worden geconfronteerd zijn het ongevraagd toesturen of plaatsen van seksueel getinte berichten (waaronder het zogeheten *slutshaming*, het uitmaken van een vrouw voor slet of hoer), *grooming* (waarbij een volwassene een minderjarige benadert met seksuele intenties), *sextortion* (waarbij seksueel getint beeldmateriaal gebruikt wordt als chantagemiddel), de online verspreiding van beelden van seksueel geweld en wraakporno.¹⁰ Dit probleem treft vrouwen onevenredig vaak. Dat genderaspect komt in de nota geheel niet ter sprake. Gezien de ernst van dit probleem, pleit Atria voor een integrale aanpak van de verschillende vormen van online (seksuele) intimidatie binnen een breder cyberveiligheidsbeleid en met inbegrip van een genderperspectief.

In de nota is weinig aandacht voor de aanpak van partnergeweld. Waarschijnlijk houdt dit verband met de in aantocht zijnde beleidsbrief van de Minister van VWS die als beleidsverantwoordelijk Minister zich hierover zal buigen. Uit het recent verschenen onderzoek "*Welk geweld telt*" (2018)¹¹ van Atria en Blijf Groep blijkt o.a. dat bijna een op de drie Nederlanders partnergeweld onder bepaalde omstandigheden toelaatbaar vindt, dat 5% van de jongeren verkrachting van de vrouwelijke partner toelaatbaar vindt, en dat mannen en vrouwen sterk verschillen in opvattingen over de onaanvaardbaarheid van de problematiek (mannen staan toleranter tegenover partnergeweld dan vrouwen). Partnergeweld wordt gekleurd door een sterke gendercomponent die vanuit emancipatieoogpunt specifieke aandacht vereist.

2. Vrouwen en Leidinggevende posities

Uit de brief van 6 maart jl. van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap over de voortgang van het aandeel vrouwen aan de top van het bedrijfsleven, blijkt dat de groei van het aandeel vrouwen in topfuncties onvoldoende toeneemt en dat het streefcijfer van 30 procent in 2020 niet gehaald gaat worden. Daarom wil de minister een aantal maatregelen in gang zetten, waaronder het versterken van de naleving en handhaving van de Wet bestuur en toezicht (Wbt), de aandacht voor het doorstroombeleid vergroten en het realiseren van een cultuurverandering m.b.t. diversiteit binnen bedrijven. Atria benadrukt het belang van deze maatregelen en steunt de minister in haar aanpak.

Tevens wil Atria attenderen op het rapport dat Atria in oktober 2015 uitbracht "*International voorbeelden beleid topvrouwen*"¹² waarin zeven elementen zijn benoemd voor een succesvolle aanpak om het aantal vrouwen in topfuncties in bedrijven te doen groeien. Eén van deze elementen is het serieus boven de markt laten hangen van het invoeren van een wettelijke quota. Daarom adviseert Atria, in navolging van het advies van de Commissie Monitoring, om nu al vast te stellen dat als op 31 December 2019 het aandeel vrouwen in rvb's en rvc's minder dan 20% bedraagt, er een afdwingbaar quotum van 30% ingesteld zal gaan worden. Gezien extra tijd die door de voorganger van de minister

⁹ CBS, Veiligheidsmonitor 2016, <https://www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2017/09/veiligheidsmonitor-2016>

¹⁰ Factsheet Atria, Online seksuele intimidatie, 2017: <https://www.atria.nl/nl/publicatie/factsheet-online-seksuele-intimidatie>

¹¹ R. Römkens, A. van den Brink, & T. de Jong, *Welk geweld telt? Opvattingen van Nederlanders over partnergeweld*, Amsterdam, Atria/Blijf Groep, 2018

¹² https://www.atria.nl/epublications/IAV_B00111159.pdf

al aan bedrijven is gegeven om de streefcijfers te halen, is het nu invoeren van het quotum opportuun. het essentieel dit tijdig aan te kondigen. .

3. Internetconsultatie Geboorteverlof

Onlangs was het mogelijk om te reageren op de internetconsultatie m.b.t de Wet Invoering Extra Geboorteverlof, aangeboden door Minister Koolmees van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Atria heeft het voorstel voor het uitbreiden van geboorteverlof verwelkomd. Dit kan bijdragen aan een betere verdeling tussen arbeid- en zorgtaken tussen vaders en moeders, de band van vaders met hun kinderen versterken en het kan als stimulans werken om de arbeidsparticipatie van vrouwen/moeders te verhogen. Tevens draagt dit voorstel bij aan het doorbreken van stereotype denkbeelden van vaders als kostwinners en moeders als verantwoordelijk voor zorg en opvoeding.

In zijn reactie heeft Atria ook aangegeven dat het voorstel voor het uitbreiding van het geboorteverlof tot een totaal van 6 weken in het eerste half jaar na de geboorte van het kind een eerste goede stap is, maar dat om de verdeling van arbeid en zorg meer gelijk te verdelen, het wenselijk is dit verlof uit te breiden tot minimaal 12 weken. Hiermee zal het verschil in (bevallings-)verlofduur tussen moeder en vader bijna geheel worden weggenomen hetgeen tot een evenwichtiger positie op de arbeidsmarkt leidt. In de huidige verdeling blijft eenzijdig de vrouwelijke zwangere werknemer met het 'risico' geassocieerd van (tijdelijke) discontinuïteit. Daarnaast heeft Atria voorgesteld om gedurende het gehele geboorteverlof een uitkering te verstrekken van 100% van het dagloon, in plaats van de voorgestelde 70% om te voorkomen dat geboorteverlof slechts opgenomen kan worden door degenen die zich het financieel kunnen veroorloven. Omdat de wet zich beperkt tot werknemers waarvoor de werkgever Aof-premie afdraagt heeft Atria geadviseerd de doelgroep te vergroten tot alle jonge ouders, ongeacht hun arbeidsverband, zodat alle ouders een kans krijgen om een goede band met hun kind op te bouwen.

De SER¹³ heeft aandacht gevraagd voor een omvangrijke groep die wel behoefte heeft aan verlof maar er geen gebruik van maken. Atria heeft conform het advies van de SER aangeraden om de regelingen rondom de geboorte van en zorg voor kinderen te vereenvoudigen, zodat hiervan meer gebruik zal worden gemaakt.

4. SCP rapport over doorstroming

Aan het begin van dit jaar publiceerde het SCP het rapport *Werken aan de start – Jonge vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt*¹⁴ waaruit bleek dat twee van de drie jonge vrouwen tot 25 jaar in deeltijd werkt, tegen één op de drie jonge mannen in dezelfde leeftijdsgroep. Het verschil in het aantal werkuren tussen jonge vrouwen en jonge mannen is groot en het lijkt alleen maar toe te nemen. Uit hetzelfde rapport bleek ook dat jonge vrouwen in Nederland minder economisch zelfstandig zijn dan in andere EU-landen.

Bijna de helft van de jonge vrouwen wil wel meer uren werken, maar slaagt daar niet in, ook als zij pogingen daartoe ondernemen. Atria vraagt aandacht voor deze groep. Het is belangrijk dat bedrijven en werkgeversorganisaties alert zijn op de ambities van vrouwen en er niet van uit gaan dat vrouwen liever in deeltijd willen werken of dat de vrouw de functie in voltijd niet aan zou kunnen. Het is van

¹³ Sociaal-Economische Raad, Optimalisering verlof geboorte kind, zie: https://www.ser.nl/~media/db_adviezen/2010_2019/2018/verlof-geboorte-kind.ashx.

¹⁴ https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2018/Werken_aan_de_start

groot belang om op tijd te beginnen met voorlichting aan zowel meisjes als jongens over carrièrekeuzes en de consequenties daarvan op pensioenen en financiële kwetsbaarheid.

In het SCP-rapport geeft de helft van de jonge vrouwen aan dat zij parttime werken om zorg, huishouden en werk te willen combineren. Zij lijken als vrouw op voorhand al de hoofdverantwoordelijkheid van kinderverzorging op zich te willen nemen (ook als er nog geen kinderen zijn) en voor te sorteren op een parttime loopbaan. Goede voorzieningen die het mogelijk maken om zorg en arbeid te combineren zoals toegankelijke en kwalitatief goede kinderopvang, kan bijdragen aan het verhogen van de arbeidsparticipatie van vrouwen. Hier blijft de overheid een belangrijke taak houden (zie hiervoor onder 1).

5. Welk geweld telt?

Atria en Blijf Groep hebben onlangs het onderzoek "*Welk geweld telt?*"¹⁵ over de opvattingen van Nederlanders over partnergeweld onder ruim 3000 Nederlanders uitgebracht. De volgende conclusies uit het rapport geven aanleiding tot zorg: bijna 1 op de 3 Nederlanders vindt partnergeweld onder bepaalde omstandigheden acceptabel, 1 op de 2 Nederlanders kent iemand die te maken heeft gehad met partnergeweld, 1 op de 20 jongeren vindt verkrachting van een vrouwelijke partner aanvaardbaar. In vrijwel alle onderzochte aspecten zijn mannen toleranter ten aanzien van partnergeweld dan vrouwen.

Atria en Blijf Groep concluderen uit het onderzoek dat, ondanks de grotere openheid en professionele aanpak van partnergeweld de laatste decennia, partnergeweld nog steeds een omvangrijk probleem is: tenminste de helft van alle Nederlanders kent een slachtoffer. Aangezien vrouwen en mannen in veel opzichten anders blijken aan te kijken tegen partnergeweld, is het ontwikkelen van genderspecifieke deskundigheid vanuit het oogpunt van effectiviteit in preventie noodzakelijk. Investeren in hulp- en opvangvoorzieningen en langer lopende preventieprogramma's is essentieel om herstel van betrokken slachtoffers daadwerkelijk te realiseren. Tevens worden maatregelen bepleit gericht op deskundigheidsbevordering, voorlichting en kennisontwikkeling in de toekomst. Het feit dat jongeren relatief tolerant staan tegenover vormen van partnergeweld roept de vraag op of er een risico is op toename van partnergeweld in de toekomst. Daarom is hulp aan gezinnen en interventies gericht op jongeren urgent om te voorkomen dat partnergeweld zich voortzet in volgende generaties. Bovendien is vervolgonderzoek noodzakelijk om te toetsen of beoogde veranderingen worden bereikt en te analyseren hoe verbeteringen gerealiseerd worden.

6. Voordracht vertegenwoordiger Nederland in GREVIO-commissie

Nederland heeft het Verdrag van Istanbul van de Raad van Europa geratificeerd en zich daarmee verplicht tot implementatie in het nationale beleid. Dit verdrag heeft als doel geweld tegen vrouwen te voorkomen en hen te beschermen tegen alle vormen van geweld, bij te dragen aan de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen en wezenlijke gelijkheid van vrouwen en mannen te bevorderen. Dit verdrag heeft een toezichthoudend mechanisme, de GREVIO-commissie, bestaande uit deskundigen op het gebied van mensenrechten, gendergelijkheid, geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld.

Door ratificatie van het verdrag is ook Nederland gerechtigd om kandidaten voor GREVIO voor te dragen. In artikel 66 lid 4 van het Verdrag van Istanbul en in resolutie 1923 van de Raad van Europa is

¹⁵ <https://www.atria.nl/sites/atria/files/atoms/files/onderzoek-welk-geweld-telt.pdf>

omschreven aan welke minimale voorwaarden de selectieprocedure voor kandidaten moet voldoen. In artikel 66 lid 4.A staat dat de GREVIO leden worden gekozen middels een *“transparante procedure gekozen uit personen van onbesproken gedrag, die bekend staan om hun bewezen competentie op het gebied van de mensenrechten, gendergelijkheid, geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld of de hulp aan en bescherming van slachtoffers, of die aantoonbare beroepservaring hebben op de door dit Verdrag bestreken gebieden.”* Dit is verder uitgewerkt in artikel 5.4 van resolutie 1923: *“at the national level, selection procedures must be transparent and open to competition, including through public calls for candidatures. Involvement of relevant State and non-governmental bodies, in particular of national parliaments, would increase the legitimacy of the selection process. Use of a model curriculum vitae and the conduct of interviews for shortlisted candidates should be encouraged;”*.

De deadline voor voordrachten van kandidaten voor GREVIO was op 15 maart jl. Atria heeft niet kunnen achterhalen of er een publieke oproep tot kandidaatstelling heeft plaats gevonden. Vanuit Nederlandse NGO's op het terrein van vrouw en recht, - het Clara Wichmann proefprofessenfonds - blijkt tot nog toe tevergeefs bij het verantwoordelijke Ministerie (Buitenlandse Zaken) om informatie te zijn gevraagd. Atria wil haar zorg hierover uitspreken; het lijkt erop dat de Nederlandse regering daarmee niet voldaan heeft aan de voorwaarden voor de selectieprocedure (openbaarheid en transparantie). Gezien het belang van GREVIO en de excellente deskundigen die Nederland heeft op het gebied van mensenrechten, gendergelijkheid, geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, zou het een gemiste kans zijn als een mogelijke kandidaatsstelling door Nederland om procedurele redenen terzijde zou worden geschoven.

Atria is graag bereid om met u over het bovenstaande van gedachten te wisselen, of u van nadere informatie te voorzien.

Hoogachtend,

Prof. Dr. Renée Römken
Directeur-bestuurder Atria